

Imagination in Chess
Paata Gaprindashvili

هنر ایده پردازی و انتخاب حرکت در شطرنج

رهایی از خطاهای ناخواسته در فرآیند فکر کردن

پاتا گاپریندشویلی

www.achmazstore.ir

گردآوری و ترجمه

محمد خیرخواه ثابت قدم

با همکاری استادبزرگ پویا ایدنی

پاتا گاپریندشویلی

هنر ایده‌پردازی و انتخاب حرکت

در شطرنج

رهایی از خطاهای ناخواسته در فرآیند فکرکردن
www.achmazstore.ir

www.achmazstore.ir

■ سرشناسه: گاپرینداشویلی، پائاتا - Gaпрindashvili, Paata ■ عنوان و نام
پدیدآورنده: هنر ایده پردازی و انتخاب حرکت در شطرنج: رهایی از خطاهای
ناخواسته در فرآیند فکرکردن / پاتا گاپرینداشویلی؛ گردآوری و ترجمه محمد
خیرخواه ثابت قدم، با همکاری پویا ایدنی. ■ مشخصات نشر: تهران، شباهنگ،
۱۳۹۹. ■ مشخصات ظاهری: ۳۵۰ ص. : مصور. ■ وضعیت فهرست نویسی: فیبا
■ شابک: ۳ - ۲۵۰ - ۱۳۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸ ■ یادداشت: عناص اصلی: Imagi-
nation in Chess: How to Think Creatively and Avoid Foolish Mistakes,
2004 ■ موضوع: شطرنج ■ موضوع: Chess ■ موضوع: شطرنج — جنبه های
روانشناسی ■ موضوع: Chess — Psychological aspects ■ موضوع: حل مسئله
■ موضوع: Problem Solving ■ شناسه افزوده: خیرخواه ثابت قدم، محمد ۱۳۴۶
- ، مترجم. ■ شناسه افزوده: ایدنی، پویا، ۱۳۷۴ - ، مترجم ■ شماره کتابشناسی
ملی: ۶۲۱۷۳۸۹

پاتا گاپریندشویلی

هنر ایده‌پردازی و انتخاب حرکت

در شطرنج

رهایی از خطاهای ناخواسته در فرآیند فکرکردن

گردآوری و ترجمه:

محمد خیرخواه ثابت قدم

با همکاری:

www.achmazstore.ir

استادبزرگ پویا ایدنی

Paata Gaprindashvili

Imagination in Chess

How to Think Creatively and Avoid Foolish Mistakes

ناشر اصلی کتاب

BATSFORD

www.achmazstore.ir

هنر ایده‌پردازی و انتخاب حرکت در شطرنج
رهایی از خطاهای ناخواسته در فرآیند فکرکردن
پاتا گاپریندشوویلی

گردآوری و ترجمه : محمد خیرخواه ثابت قدم

با همکاری استادبزرگ پویا ایدنی

لیتوگرافی فروز ، چاپ نقش ایران ، صحافی آذین

چاپ دوم ۱۴۰۰ ، شمارگان ۵۰۰ جلد

شاپک ۳ - ۲۵۰ - ۱۳۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

ISBN 978 - 600 - 130 - 250 - 3

همه‌ی حقوق چاپ، نشر و توزیع این اثر محفوظ است.

انتشارات شباهنگ

مرکز پخش خیابان انقلاب ، خیابان شهدای ژاندارمری ، پلاک ۶۰ ، تلفن ۶۶۹۶۴۲۳۵ - ۶
فروشگاه ۱ خیابان انقلاب ، روبه‌روی دانشگاه تهران ، پلاک ۱۱۹۴ ، تلفن ۶۶۴۹۱۰۹۸
فروشگاه ۲ خیابان انقلاب ، خیابان فروردین ، ساختمان ناشران ، پلاک ۲۷۳ ، تلفن ۶۶۹۵۳۶۰۹ - ۱۰

تقدیم:

به همه‌ی معلّمان، مربیان و شطرنج‌دوستانی که قصد ورود به دنیای شگفت‌انگیز
شطرنج حرفه‌ای دارند و درصدد اصلاح و بهبود «شیوه‌ی اندیشیدن» و مهارت‌های
کلیدی «خلاقیت در ایده‌پردازی و محاسبه‌ی» خویش هستند.

www.achmazstore.ir

فهرست

پیشگفتار.....	۹
سخن مترجم.....	۱۱
مقدمه نویسنده.....	۱۳
راهنمای علائم استفاده شده در متن کتاب.....	۱۴
پیش درآمد بنجامین بلومینفلد نقش تصویرسازی ذهنی در محاسبه‌ی شاخه‌ها.....	۱۵
پیش درآمد پیترومانوفسکی بازیکنان در جریان بازی چگونه فکر می‌کنند؟.....	۲۱
فصل اول: تفکر گام‌به‌گام.....	۴۹
فصل دوم: تفکر بازخوردی.....	۸۳
فصل سوم: تفکر بازخوردی با هم‌کاری منطقی.....	۹۹
فصل چهارم: تفکر بازخوردی و استفاده از ایده‌ی کمکی.....	۱۲۹
فصل پنجم: چابکی ذهن شطرنج‌باز.....	۱۴۵
فصل ششم: چابکی ذهن، تفکر بازخوردی و ایده‌ی کمکی.....	۱۵۱
فصل هفتم: ابتکار و قوه‌ی تخیل.....	۱۷۳
پاسخ تمرین‌ها.....	۱۹۵
نمایه بازیکنان.....	۳۴۱

پیشگفتار

خواندن این کتاب یک «باید» مهم در مسیر رسیدن به درجات بالای استادی در شطرنج است و این اولین نکته‌ی مهمی است که باید دربارهی محتوای این کتاب به آن اشاره کنم. شاید یکی از بهترین منابع مناسب برای بهبود «محاسبه» و «شیوه‌ی فکرکردن» در شطرنج باشد. در پیش‌درآمد پیتر رومانوفسکی با نظر بسیار جالبی از وی روبه‌رو خواهید شد که دلیل وجودی این کتاب است: «نظم فکری همراه با دانش و اطلاعات راز موفقیت هر شطرنجباز است».

این کتاب را در نوجوانی و به توصیه‌ی اکید «رسول ابراهیم‌آف» استادبزرگ آذربایجانی که یکی از مؤثرترین و تأثیرگذارترین مربیان من بوده است مطالعه و تمرین کرده بودم. بسیاری از دیگر قهرمانان برجسته‌ی جهان نیز از خاطرات خود دربارهی مطالعه و بررسی تمرین‌های این کتاب در منابع مختلف شطرنجی سخن آورده‌اند.

در جریان بررسی تک‌تک تمرین‌های این کتاب خاطرات متعددی برایم تداعی شد که هر یک مرا به یاد یکی از مربیانی که با آنها تمرین می‌کردم می‌انداخت. یکی از نمونه‌های نوستالژیک تمرین شماره‌ی ۱۷۵ و حرکت جالب $h6$ در آن بود که رسول ابراهیم‌آف اول بار آن را برایم چیده بود. مثال دیگر بازی کوزمین-سوشنیکوف در تمرین ۴۱۳ بود که با دیدن آن سریعاً به یاد آوردم که این مسئله مصداق بارز مضمون «دور کردن مهره‌ی مدافع» است.

تکات بسیار زیادی که قصد داشتم در این مقدمه بیورم در مقدمه‌ی تهیه‌شده توسط مهندس خیرخواه و همچنین پیش‌درآمد پیتر رومانوفسکی آورده شده که توصیه می‌کنم حتماً و قبل از آغاز محتوای اصلی کتاب به دقت آنها را مطالعه کنید.

کار بررسی تمامی تمرین‌های این کتاب به درخواست مهندس خیرخواه که در زمان قرنطینه‌ی ناشی از پاندمی ویروس کرونا اقدام به ترجمه و آماده‌سازی این کتاب کرده بودند انجام گرفته است. ایشان احساس کرده بودند که برخی تمرین‌ها احیاناً نیاز به کنترل دقیق‌تر، حتی با کمک نرم‌افزارهای نیرومند کامپیوتری (انجین) دارند که البته نظر کاملاً درستی بود چون کتاب در سال ۲۰۰۴ میلادی منتشر شده و نویسندگان به‌رغم هنرنمایی وصف‌ناپذیر خود در برخی تمرین‌ها لغزش‌هایی داشته که بعد از این بررسی دقیق بسیاری از آنها آشکار و یادآوری شدند. حتی در برخی موارد ایده‌های بسیار جالبی که نویسندگان از دیدن آنها در آن زمان عاجز مانده بود، در این‌جا به متن کتاب و ایده‌های آموزشی موجود در تمرین اضافه شده است. در مدت کار بر روی این تمرین‌ها و مصادف با فصل‌های چهارم تا هفتم در شرایط جسمی نامناسبی قرار داشتم اما به هر ترتیب تلاش کردم تحلیل دقیق و درستی تهیه شود. اگر دوستان خواننده بازهم با نکات جدیدتر یا مشکلاتی برخورد کردند خوشحال خواهیم شد با تذکر آنها ما را در تصحیح محتوای ویرایش‌های بعدی کتاب یاری دهند.

در جریان بررسی تمرین‌های کتاب و مراجعه به انجین‌های نیرومند آنلاین (EngineLive) متوجه شدم مشتاقان زیادی در گوشه‌وکنار جهان در صدد تحلیل و بررسی تمرین‌های آن در این انجین‌ها هستند که نشان از اهمیت آنها در تقویت بنیه‌ی شطرنجبازان تراز بالای امروز جهان است. در یکی از موارد حتی با تکرار ۲۱۶ مرتبه‌ای مراجعه روبه‌رو شدم که برای من نیز تعجب‌برانگیز بود!

نوعی تحلیل و آلتیز نویسنده در بسیاری از موارد آن چنان بالاست که برای پیدا کردن ایده‌ی اشاره شده مجبور بودم به محاسبه‌ی انجین را بالا ببرم تا در نهایت ماشین نیز متوجه صحت ایده‌ی بسیار جالب اشاره شده در کتاب شود.

توجه داشته باشید که در تمامی تمرین‌های فصل‌ها مختلف کتاب تمرکز نویسنده بر روی مضمون اشاره شده در همان فصل است و به همین دلیل به برخی از شاخه‌های اجباری که مطابق با مضمون فصل نبوده اشاره‌ای نکرده است. در بسیاری از دیگر موارد با این که ایده‌ی پیشنهادی کتاب بهترین حرکت پوزیسیون نیست، اما آشنائی با این ایده ضروری است و هر بازیکن حرفه‌ای باید با این نوع ایده‌ها آشنائی دقیق داشته باشد. توجه داشته باشید که در جریان تمرین‌های این کتاب پیدا کردن همه حرکت‌ها اجباری نیست و تأکید بیشتر بر روی ایده‌های اول و اصلی پوزیسیون است. در برخی موارد ادامه‌ی اجباری در پوزیسیون وجود دارد که طبیعتاً باید تا انتهای بخش اجباری، شاخه ادامه یابد و در نهایت ایده‌ی اصلی پوزیسیون پیدا شود. به عنوان مثال در فصل سوم کتاب در بسیاری از تمرین‌ها ابتدا باید مانع امکان دفاعی گردید و سپس تدارک تهدید خود را اجرائی کرد.

در برخی از تمرین‌ها متوجه شدم که یک حرکت ساده، بهتر از هر حرکت شگفت‌انگیز پیشنهادی انجین است! در تکمیل توضیحات هر تمرین تلاش کردم اگر حرکت برنده‌ی دیگری وجود داشت شرح دقیق آن را پیدا کرده و از رونمایی کنم. در بسیاری از تمرین‌ها بهترین حرکت طرف مقابل دیده نشده و اگر در مواردی اختلاف شدیدی با حرکت طرف مقابل پیدا می‌کردم (که وضعیت برد سختی داشته باشد و یا حتی موجب تغییر نتیجه‌ی بازی شود) حتماً به آن اشاره کردم. در بیشتر موارد لزومی به دخالت زیاد در تحلیل کتاب وجود نداشت و دقت پاتا گاپریندشویلی در تحلیل وضعیت‌های ارائه شده به ویژه در دو فصل ششم و هفتم به رغم دشوار بودن مطالب، بسیار ستودنی است.

اگر دربار‌هی سطح محتوای مطالب کتاب پرسش داشته باشید به نظر من در درجه‌ی اول مناسب برای بازیکنان ۱۸۰۰ تا ۲۲۰۰ است. هر چند دیگر بازیکنان نیز می‌توانند از محتوای آن بهره برده و درک و شیوه‌ی اندیشیدن خویش را تقویت نمایند.

لازم می‌دانم از دوست واقعی و ارزشمندم مهندس محمد خیرخواه که یکی از عاشقان توصیف‌ناپذیر شطرنجی است و واقعاً کمتر کسی را اینگونه دیده‌ام، تشکر و قدردانی کنم. او از هیچ تلاشی برای شطرنج‌دوستان دریغ نمی‌کند و من قدردان زحمات برجسته‌ی ایشان هستم.

امیدوارم دوستان با مطالعه‌ی دقیق «هنر ایده‌پردازی و انتخاب حرکت در شطرنج» زمینه‌ی مساعد را برای پیشرفت بیشتر «قدرت شطرنجی» خویش فراهم آورند.

استادبزرگ پویا ایدنی

عضو تیم ملی و قهرمان زیر ۱۸ سال شطرنج جهان در ۲۰۱۳

خرداد ۱۳۹۹

رهایی از کاستی‌های موجود در «فرآیند فکر کردن»
شطرنج‌باز اگر مهم‌تر از «دانش گشایشی» وی نباشد،
قطعاً کمتر از آن نیست!

از سخنان بنجامین مارکوویچ پلومینفلد
نشریه‌ی شماره ۱، شطرنج شوروی، ۱۹۳۶

در سال‌های اخیر شکوفائی شطرنج‌بازان کشور شور و شوق خاصی در دل و افکار شطرنج‌دوستان ایجاد کرده که خود انگیزه‌ی بسیار نیرومندی برای پیگیری راه‌های سریع و بدون خطای رشد و شکوفائی دیگر استعدادهای بالقوه‌ی حاضر در جای‌جای کشور است. در این راه مدتی است در حال پژوهش و تحقیق هستیم. هدفم گردآوری و انتخاب مقالات و منابع بکر و مناسب برای دو گروه شطرنجی کشور با فرهنگ متفاوت است. در حقیقت برنامه و منابعی مناسب برای مطالعه‌ی نوجوانان و جوانان شطرنج‌دوست کشور از یک سو و غنی‌سازی و ارتقای دانش مربیان، آموزگاران و بازیکنان حرفه‌ای از سوی دیگر است. برای این منظور لازم بوده تا به منابع متعددی در گوشه و کنار جهان سر بزنم. مقالات و منابعی که دسترنج تلاش خلاقانه‌ی هنرمندان دنیای شطرنج هستند. با این ترتیب تلاش کردم تا از نقطه‌نظرات و یافته‌های آنها در مورد مسائل مختلف مرتبط با «مهارت و قدرت شطرنجی»، پارامترها و مهارت‌های کلیدی مرتبط با آن باخبر شوم. در این راه با منابع بسیار غنی و جالبی برخورد کرده‌ام که مطالعه‌ی آنها به ویژه برای مربیان و برنامه‌ریزان آموزشی شطرنج کشور ضرورت دارد اما متأسفانه ترجمه‌ی همه‌ی آنها در طول زمانی کوتاه و با سازوکار موجود مقدور نیست، بنابراین مجبوریم با دسته‌بندی آنها به ترتیب اولویت، این وظیفه را به تدریج و در حد توان به سرانجام برسانیم.

دوستان کم‌وبیش می‌دانند که تمرکز بسیاری از منابع متداول شطرنجی نظیر کتاب، مقاله، نرم‌افزارهای کامپیوتری یا برنامه‌های آموزش آنلاین شطرنج، بر مقوله‌هایی هم‌چون www.achmazstore.ir، تئوری گشایش، ترتیب، تکنیک، استراتژی و مسائل مربوط به آذربازی است. البته با توجه به این که شطرنج یک بازی «مهارتی» است این موضوع کاملاً منطقی به نظر می‌آید. اما بازی شطرنج از سوی دیگر یک بازی فکری است و شیوه‌ی فعالیت مغز و عملکرد ذهن و به‌طور کلی نحوه‌ی اندیشیدن در برابر پیچیدگی‌های مرتبط با آن شاید یکی از مهمترین ابزارهای کلیدی هر شطرنج‌باز برای حل و فصل مشکلات روند بازی است و ذهن بازیکن در هر نوبت حرکت به شدت درگیر آنهاست. بنابراین شاید یکی از مهمترین مقوله‌های یک برنامه‌ی آموزشی دقیق، پربار و موفق افزودن تمرین‌ها و نکات آموزشی مناسب برای تقویت این مهارت‌های ذهنی باشد.

به‌رغم اهمیت تقویت «مهارت ذهنی بازیکن» و تدوین روش‌های آموزش «شیوه‌ی صحیح اندیشیدن» و تمرین روش‌های مختلف برای پرورش ابتکار، خلاقیت، ایده‌پردازی و محاسبه که از مهارت‌های کلیدی مرتبط با ذهن بازیکنان شطرنج است، منابع و محتوای آموزشی زیادی در این موارد وجود ندارد و باید تلاش و پژوهش بیشتری در این زمینه انجام شود.

شاید نخستین تئوریسین و شطرنج‌بازی که مستقیماً و به‌شکلی آکادمیک و از دید روانشناسی در این باره سخن گفته بنجامین مارکوویچ پلومینفلد باشد که نخستین بار مقاله‌ی جالبی با عنوان «قدرت تجسم و محاسبه‌ی شطرنج‌باز»، در نخستین شماره‌ی نشریه شطرنج شوروی در سال ۱۹۳۶ نوشته است. هم‌زمان با او پیتر رومانوفسکی نخست در سال ۱۹۲۹ و سپس در ۱۹۶۰ در بخش پایانی ویراست دوم کتاب خود به این موضوع مهم نیز اشاره کرده است. مضمون این کتاب دو مقوله‌ی مهم وسط‌بازی یعنی «طرح‌ریزی» و «ترکیب» است. در سال‌های بعد با الهام از نقطه نظرات این دو نابغه‌ی بی‌همتای دنیای شطرنج، دیگر نظریه‌پردازان و مربیان برجسته‌ی روس اقدام به تهیه‌ی تمرین‌های مرتبط و دسته‌بندی آنها کردند که البته تعداد این منابع نیز همچنان بسیار محدود و اندک است.

کتاب حاضر توسط مربی برجسته‌ی گرجستانی، قهرمان شطرنج مکاتبه‌ای اروپا و استاد بین‌المللی پاتا گاپریندشویلی در سال ۲۰۰۴ ته

و تکلیف شده و یکی از شاخص‌ترین و غنی‌ترین منابع مرتبط با این موضوع در جهان شطرنج است. در این کتاب نویسنده با یک مستعبدی مهارت‌های مختلف ذهن شطرنج‌باز، تمرین‌های طبقه‌بندی شده و مرتبط بسیار جالبی انتخاب کرده که مهارت و مهارت را در جهت صحیح و برای تقویت سریع آن ویژگی خاص گام‌به‌گام آماده‌سازی می‌کند.

خواننده را در جهت صحیح و برای تقویت سریع آن ویژگی خاص گام‌به‌گام آماده‌سازی می‌کند. محتوا به قدری توجیه و انتشار این کتاب را در ذهن داشتیم اما مشغله‌های دیگر مانع از آن شده بود. در جریان بازگشت از مسافرت به مسکو همراه با دو استادیوزگ ملی‌پوش کشور پوهام مقصودلو و پویا ایدنی با پدیده‌ی پاندمی بیماری کووید-۱۹ مواجه شدیم. فرایم هوروس گرونا و بحرمان جهانی ناشی از آن روبه‌رو شدیم. در دوران اجبار به قرنطینه‌ی خانگی بلافاصله فرصت غنیمت شمرده و کار ترجمه و آماده‌سازی کتاب را در تاریخ ۱۱ اسفند ۹۸ آغاز کردم که خوشبختانه با توجه به فراغت اجباری این کار آماده‌سازی اولیه‌ی کتاب در ۱۱ اردیبهشت ۹۹ به پایان رسید!

در جریان آماده‌سازی کتاب تصمیم گرفتم نقطه نظرات بسیار ارزشمند پیتر رومانوفسکی و بنجامین پلومفلد را نیز با عنوان پیش‌درآمد به متن آموزشی کتاب اضافه کنم تا غنای تئوریک آن به حد اعلا‌ی خود برسد. قطعاً نویسنده‌ی کتاب نیز این دو متن معروف را پیش‌صفا مطالعه کرده و با آگاهی از محتوای آنها نقطه نظرات خود را در هفت فصل تئوریک خود آورده است.

امیدوارم مجموعه‌ی گردآوری شده مورد استفاده‌ی همه‌ی مربیان، آموزگاران و بازیکنان حرفه‌ای شطرنج کشور قرار گرفته و موجب رشد و شکوفایی بیشتر آنان را فراهم آورد.

از ابتدای که نویسنده محتوای تحلیلی پاسخ تمرین‌های کتاب را در سال ۲۰۰۴ و مطابق با امکانات موجود در آن سال‌ها تهیه کرده به رسم این که در زمان خود بسیار دقیق و جالب بوده‌اند، لازم داشتیم تمامی پاسخ‌های تحلیلی با کامپیوتر کنترل شود. برای این منظور از استادیوزگ پویا ایدنی درخواست کمک کردم که زحمت انجام دقیق آن را بر عهده گرفت و نتیجه‌ی کار همراه با نظرات شخصی وی بدون این که به محتوای اصلی لطمه‌ای وارد شود به صورت گانه در لابلای متن اصلی افزوده شد. نقطه نظرات استادیوزگ پویا ایدنی با نماد < یا > پایان خواهد پذیرفت.

در ترجمه‌ی کتاب تلاش شده در هر فصل واژه‌های اصلی را در ترجمه‌ی فارسی شطرنجی حفظ از معادل‌های مشابه استفاده کنند.

دوستانی که تمایل به مطالعه‌ی بعدی متون انگلیسی شطرنجی دارند از معادل‌های مشابه استفاده کنند. کلیه‌ی مراحل تولید محتوای الکترونیک کتاب نیز توسط این‌جانب انجام گرفته و در این راه تلاش فراوان و دقیق داشتم تا میزان خطا به کمترین میزان ممکن برسد اما اگر دوستان خواننده بازهم با اشکالاتی در این موارد برخورد کردند، ضمن پوزش بسیار خوشحال خواهم شد که با ارسال آنها مرا در ویرایش‌های بعدی یاری دهند. برای این منظور می‌توانید از آدرس پست الکترونیک kheirkhah@gmail.com یا تلگرام [@MohammadKheirkhah](https://t.me/MohammadKheirkhah) استفاده کنید.

امیدوارم همان لذتی را که در کلیه‌ی مراحل تهیه و ترجمه‌ی «هنر ایده‌پردازی و انتخاب حرکت در شطرنج» برده‌ام، شما نیز در جریان خواندن به آن دست یابید و همراه با استادیوزگ پویا ایدنی و گاپریندشویلی میزبان لحظات آموزنده و لذت‌بخشی برای شما خواننده‌ی گرامی باشید.

در پایان لازم می‌دانم از استادیوزگ پویا ایدنی ملی‌پوش نیک‌کردار و دانشمند کشور که کنترل تمامی محتوای تحلیلی بخش پاسخ تمرین‌ها را به‌شکلی دقیق و موشکافانه انجام داد تشکر و قدردانی کنم. باید از مهندس علیرضا شفیعی نایب‌رئیس اسبق فدراسیون و کاپیتان تیم ملی در جریان المپیاد ۲۰۱۸ باتومی، که کار روخوانی پایانی کتاب را با وسواس ویژه‌ی خویش انجام داد تشکر کنم.

سیاس و قدردانی از همسر عزیزم مژده موقی که در تمامی لحظات به ویژه در دوران قرنطینه‌ی اشاره شده یار و یاور و مشوقم بود. تشکر ویژه از قاسم احمدزاده گرامی در انتشارات شباهنگ دارم که کار آماده‌سازی، چاپ، صحافی و طراحی جلد کتاب را با دقت نظر تخصصی‌مفرد و همیشگی خویش انجام داد.

محمد خیرخواه ثابت قدم

تهران تیرماه ۱۳۹۹

مقدمه نویسنده

شطرنج‌بازان عموماً چندین جزوه و کتاب درباره‌ی تاکتیک، چند کتاب با موضوع استراتژی و تعداد زیادی کتاب شروع‌بازی و آخربازی دارند. اما هنوز به‌سختی می‌توان مطلب منتشر شده‌ای با موضوع اصلی «فرآیند اندیشیدن» یا «ارزیابی و بهبود فعالیت‌های بازتابی مغز» در شطرنج یافت.

به همین دلایل مضمون اصلی این کتاب به این موضوعات اختصاص یافته است.

مؤلف قصد دارد ایده‌ها و محتویات آموزشی خود را که در جریان سالیان متمادی کار فشرده جمع‌آوری شده با خوانندگان خود به اشتراک گذارد. بیش از ۷۰۰ پوزیسیون ناب برای این کتاب انتخاب شده که شامل الگوهای متفاوت شیوه‌ی فکرکردن در شطرنج هستند. توجه ویژه‌ای به نقش «منطق» و «ابتکار» شده است. همچنین تلاش شده موضوع «ایده‌پردازی» و «خلاقیت» شطرنجی نمایان گردد. در مجموع خواننده مطالب مفید بسیار زیادی در این کتاب پیدا خواهد کرد.

این کتاب ویژه‌ی مربیان و بازیکنان حرفه‌ای که در مسابقات به رقابت می‌پردازند، تهیه شده است.

چگونه باید با این کتاب کار کرد؟

برای این که به بهترین شکل ممکن از این کتاب بهره‌برداری کنید توصیه می‌شود به شیوه‌ی زیر عمل کنید:

www.achmazstore.ir

۱. ابتدا به دقت بخش ابتدایی فصل را مطالعه کنید.
۲. با هدف تثبیت درک مطالب مطالعه شده بهتر است چند تمرین آن فصل حل شود.
۳. به فصل بعدی رفته و عملیات مشابه را انجام دهید.

به عبارت دیگر ضرورت دارد که ابتدا با تمامی مطالب تئوریک فصل‌ها آشنا شده و سپس مهارت عملی خویش در هر جهت را بهبود بخشید.

ستاره‌های بالای دیاگرام نشان‌دهنده‌ی درجه‌ی سختی آنهاست. توجه داشته باشید که برای حل این تمرین‌ها نباید مهره‌ها بر روی صفحه حرکت داده شوند، گرچه در مورد تمرین‌های سخت درجه‌ی چهار (****) می‌توان در این مورد استثناء قائل شد.

اعتقاد داریم با حل منظم این تمرین‌ها عملکرد شناختی مغز و در پی آن سطح بازی شما بهبود پیدا خواهد کرد.

نویسنده مراتب سپاس خود را از تمام کسانی که در انتخاب محتوا و تولید کتاب همکاری و یاری رساندند ابراز می‌دارد.

نقش تصویرسازی ذهنی در محاسبه‌ی شاخه‌ها

بنجامین مارکوویچ بلومنفلد

گامی بلومنفلد از ابداعات این شطرنج باز مبتکر روس است:

1.d4 Qf6 2.c4 c5 3.d5 e6 4.Qf3 b5

استادوارم در آینده، مطبوعات و سازمان‌های شطرنجی،
کنکاش مؤثرتری در این موارد آغاز کنند. ما بر این
تأکیدیم که مقوله‌ی «شیوه‌ی تفکر پشت میز» به‌جهت
کشف اشتباهات و «بهبود کیفیت تفکر» اهمیت بسیار
باید و باید موضوع تحقیقات آینده‌ی شطرنج باشد.

لازم به یادآوری نیست که تئوریسین‌های شطرنج تلاش و
تمرکز بیشتری بر مقوله‌ی «گشایش در شطرنج» داشته‌اند.
واضح است که دانش گشایشی در کیفیت بازی نقش مهمی
دارد اما قطعاً عنصر تعیین‌کننده و حیاتی نیست. حتی در
رویارویی دکتر ماکس آیوهِ در برابر الکساندر آلخین در سال
۱۹۳۵، به‌رغم تدارکات بسیار زیادی که آیوهِ در زمینه‌ی
گشایش انجام داده بود و اشتباهات متعددی که آلخین در
جریان گشایش بازی‌ها انجام داده بود اما عمده دلایل شکست
هر دو ارتباط مستقیمی به عملکرد نامناسب گشایشی ایشان
نداشت.

در هر رویداد شطرنجی دست‌کم نتیجه‌ی بسیاری از بازی‌ها به
عملکرد نتیجه‌ی یکی از بازیکنان و شاید هر دوی آنها در
مراحل بعد از گشایش، رقم خواهد خورد.
بنابراین می‌توان نتیجه گرفت:

رهایی از کاستی‌های موجود در «فرآیند فکرکردن»

شطرنج‌باز اگر مهم‌تر از دانش گشایشی وی نباشد،

قطعاً کمتر از آن نیست!

۱. بنجامین مارکوویچ بلومنفلد، متولد ۱۸۸۴ در شهری کوچک در جنوب لیتوانی به‌نام ویلکاویش کیس است. این شهر تا قبل از ۱۹۱۷ در اختیار امپراتوری روس قرار داشت. بلومنفلد در سال ۱۹۴۷ میلادی و در سن ۶۲ سالگی درگذشت. او یکی از شطرنج‌بازان معروف روس بوده که هم‌دوره‌ی شطرنج‌بازان نیرومندی همچون **چیکورین، نیمزویچ، اشیلمان، کان، نوسکوف و فسکی، سالو، آلخین، باتونیک، کاسپارین و کارو** بوده است. در دانشگاه برلین آلمان حقوق خواند و ضمناً عضو باشگاه شطرنج دانشگاه بود. در سال ۱۹۰۳ بعد از شرکت در مسابقات دانشجویی مقام پنجم را از آن خود کرد. در جدول این مسابقات بزرگانی همچون کارو، مارکوس کان، اوسپ برنشتین، رادولف اشیلمان معروف حضور داشتند. در جریان تحصیل خود در آلمان همیشه به کافه شطرنج «کایزهوف» سر می‌زد و در آنجا به تقویت و تمرین بازی شطرنج می‌پرداخت. او در دو شاخه‌ی «حقوق» و «روانشناسی» درس خوانده بود و به دلیل شغلش کمتر در مسابقات شطرنج حضور فعال داشت، اما چندین بار در مسابقات سطح بالا و قهرمانی شطرنج روسیه شرکت کرد و مقام‌های دوم تا پنجم را کسب کرد. بلومنفلد، تحقیقات بسیار جالبی در زمینه «شیوه فکرکردن و انتخاب حرکت» در زمان خود انجام داده که بسیاری از نکات ارائه شده توسط او هنوز به قوت خود باقی است و روان‌شناسان درگیر در حوزه شطرنج از آن بهره می‌برند. بلومنفلد، جزو اولین محققینی بود که به طور جدی موضوع «روانشناسی» در شطرنج را مورد مطالعه قرار داد و روی موضوعات مهمی همچون «ارتباط قوه‌ی تصویرسازی ذهنی و محاسبه‌ی شاخه‌ها» و «طبیعت شیوه‌ی فکرکردن در شطرنج» و «مهارت آموزش شطرنج» تحقیق کرده و در زمان خود مقالات بسیار جالبی در این موارد نوشته است که هنوز بسیاری از مریبان برجسته‌ی جهان از آنها به عنوان مرجع اصلی استفاده می‌کنند. متن این پیش‌درآمد در مجله‌ی «شطرنج در شوروی»، شماره‌ی ۱، سال ۱۹۳۶ با همین عنوان منتشر شده است. **مارک دورتسکی** در فصل سوم کتاب خود با عنوان «رموز تفکر خلاق» که کتاب پنجم از سری پنج جلدی مشترک وی با **آرتور یوسوپوف** است، بدون حک و اصلاح و با عنوان مشابه همین مطلب را آورده است. ناگفته نماند که از تحقیقات **بلومنفلد** نویسندگان و تئوریسین‌های سرشناس دیگری همچون **لینیتسکی، کوتوف و الکسی سویتین** نیز استفاده کرده‌اند. (مترجم)

برای نشانی ذهن موضوع به مثال زیر توجه کنید:

Blumenfeld - Zhitov
Moscow Championship Semi-final

سیاه در این وضعیت فیل خود را با حرکت $1... \text{f4}$ در معرض خطر قرار داد.

این اشتباه فاحش حریف نسبتاً جوان که در مجموع، عملکرد خوبی در طول این مسابقات از خود نشان داده بود، مرا کاملاً متحیر کرد؛ بخصوص این که برای انتخاب این حرکت مشکل تنگی زمان هم نداشت و زمانی نسبتاً طولانی برای انتخاب آن صرف کرده بود.

بعد از اتمام بازی با او صحبت کردم و متوجه شدم که حرکت $1... \text{f4}$ را به دلیل زیر مردود دانسته بود:

$1... \text{f4}$ (1... b7 2. g4) 2. f4 e5
3. f4 e6 4. f4 g4

و سفید با اکثریت پیاده‌های جناح وزیر و حضور فیل در برابر اسب، برتری دارد.

سیاه در جریان انتخاب حرکت خود، فکر کرد که فیل را نمی‌توان گرفت چون با ادامه‌ی زیر وزیر را پس خواهد گرفت:

$2. \text{f4}$ 3. f4 4. f4

اما او اشتباه فاحشی کرد و متوجه آن نشد (در حقیقت این تهدید را ندید!) که سفید بعد از $2. \text{f4}$ رخ a8 را نیز زیر ضرب دارد.

در نگاه اول به نظر عجیب است که چرا بازیکن مهره‌ی سیاه این دو شاخه‌ی نسبتاً طولانی را به‌خوبی دیده است اما تهدید

بسیار واضح سفید بعد از اولین حرکت را ندیده است؟ در موارد مشابه و بر اساس تجربیات بازی‌های خود اشتباه فاحش را اینگونه می‌توان تشریح کرد:

زمانی که بازیکن مهره‌ی سیاه شاخه‌ی $2. \text{f4}$ الی آخر را محاسبه می‌کرده، در ذهن خود فیل سفید هیچ‌گاه در خانه‌ی c4 قرار نداده است چراکه تنها تمرکز بر روی خانه‌ی h7 با هدف کیش و حمله‌ی برخاستن گرفتن وزیر بوده است.

این خطای ذهنی او در مورد حرکت فیل را می‌توان به‌زیر توضیح داد:

فیل در نقطه‌ی c2 خانه‌ی h7 را زیر ضرب دارد و با شدنش در آنجا قرار گرفته و کیش می‌دهد؛ اما در این فرایند و در مسیر حرکت به سمت h7 توقفی کوتاه در خانه‌ی دارد و این توقف در مشاهدات ذهنی وی لحاظ نشده است. چنین اشتباهاتی در جریان بازی کاملاً متداول هستند.

این نوع اشتباهات به‌ویژه در زمان‌هایی رخ می‌دهند که مشغول محاسبه‌ی یک شاخه هستید و در مشاهدات خود فراموش می‌کنید یک سوار را حرکت دهید یا حتی گرفته شده را از بازی خارج کنید و در تصویر ذهنی شما به‌غلط همچنان در جای اولیه‌ی خود قرار دارد. البته یادآور شد که وقوع چنین اشتباهاتی همیشه ناشی از ضعف در تصویرسازی ذهنی نیست بلکه می‌تواند ناشی از «شتاب‌زدگی عصبی» یا «تنبلی ذهنی» بازیکن به‌دلیل نداشتن انگیزه‌ی کافی در بازی نیز باشند.

بعد از اجرای حرکت فرضی خود در ذهن، باید سرپوزیسیون ذهنی خود را مطابق با آن به‌روز رسانی کنید. اگر اجرای حرکت فوق در جریان گفتگوهای درونی شما انجام گرفته یا فقط به اثر آن در ذهن خود توجه کرده‌اید یا هر دلیل دیگری، به‌رغم این که حرکت در ذهن شما شده، اما «پوزیسیون ذهنی» شما هنوز تغییر نکرده و بنابراین تصویر نادرستی از آن در ذهن شما وجود دارد.

رهایی از خطاهای ناخواسته در «فرآیند فکر کردن» شطرنج‌باز
اگر مهم‌تر از «دانش‌گشایی» وی نباشد، قطعاً کمتر از آن نیست!

بنجامین مارکوویچ پلومفلد
نشریه‌ی شماره ۱، شطرنج شوروی، ۱۹۳۶

خواندن این کتاب یک «باید» بسیار مهم در مسیر رسیدن به درجات بالای استادی
در شطرنج است. یکی از بهترین منابع شطرنجی است که مناسب برای بهبود
«محاسبه» و «شیوه‌ی فکر کردن» است.

استاد بزرگ پویا ایدنی
عضو تیم ملی و قهرمان زیر ۱۸ سال شطرنج جهان در ۲۰۱۳

بهرغم اهمیت تقویت «مهارت ذهنی بازیکن» و تدوین روش‌های آموزش «شیوه‌ی صحیح اندیشیدن» و تمرین
روش‌های مختلف برای پرورش ابتکار، خلاقیت، ایده‌پردازی و محاسبه که از مهارت‌های کلیدی در رابطه با ذهن
بازیکنان شطرنج است، منابع و محتوای آموزشی زیادی نداریم و باید تلاش و پژوهش بیشتری در این زمینه انجام
شود.

کتاب حاضر توسط مربی برجسته‌ی گرجستانی، قهرمان شطرنج مکاتبه‌ای اروپا و استاد بین‌المللی پاتا گاپریندشویلی
در سال ۲۰۰۴ تهیه و تدوین شده و یکی از شناخته‌شده‌ترین و یکی از بهترین منابع در رابطه با این موضوع در جهان شطرنج
است. در این کتاب نویسنده با کنکاش و دسته‌بندی مهارت‌های مختلف ذهن شطرنج‌باز، تمرین‌های طبقه‌بندی‌شده
و بسیار جالبی انتخاب کرده است که ذهن خواننده را در جهت صحیح و برای تقویت سریع آن ویژگی خاص گام‌به‌گام
آماده می‌کند.

گاپریندشویلی قصد دارد ایده‌ها و محتوای آموزشی خود را که در جریان سالیان متمادی کار فشرده جمع‌آوری کرده،
با خوانندگان خود به اشتراک گذارد. بیش از ۷۰۰ پوزیسیون کتاب برای این کتاب انتخاب شده که حاوی الگوهای
متفاوت شیوه‌ی فکر کردن در شطرنج هستند. همه‌ی پوزیسیون‌ها توسط استاد بزرگ پویا ایدنی با کمک انجین‌های
نیرومند آنلاین (Live Engines) دوباره کنترل شده‌اند تا اطمینان‌بخش ایده‌ای در آنها نادیده نمانده باشد.

در سرتاسر محتوای کتاب توجه ویژه‌ای به نقش «منطق» و «ابتکار» شده و تلاش شده موضوع «ایده‌پردازی» و
«خلاقیت» شطرنجی نمایان شود. در مجموع خواننده مطالب بسیار مفیدی در این کتاب پیدا خواهد کرد.

سطح محتوای مطالب کتاب در درجه‌ی اول مناسب برای بازیکنان ۱۸۰۰ تا ۲۳۰۰ است. هرچند دیگر بازیکنان نیز
می‌توانند از آن بهره‌برداری و درک و شیوه‌ی اندیشیدن خویش را تقویت کنند.

انتشارات شباهنگ

www.shabahangbook.com

ISBN 978-600-130-250-3

این کتاب به کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران
به عنوان هدیه
تقدیم می‌گردد
www.shabahangbook.com

shabahangbook.com

shabahang_pub

shabahang_books

info@shabahangbook.com